

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Records de la guerra

Josep Fontanals

FEBRER 1983

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

La lluita que des de l'any 1936 al 1939 va afrontar als espanyols va ser, no sols per la seva significació, sinó, més que res, per la seva cruesa, del tot esborronadora i inútil.

La guerra va ser provocada per imposar uns criteris i uns ideals, per damunt d'uns criteris i uns ideals, completament oposats.

La raó pel uns, estava simbolitzada per una falç i un martell; pels altres, el seu simbolisme era un grapat de fletxes. Pels uns era l'esperitualitat de Déu; pels altres la seva negació.

El mal va ser que, els qui foren novilitzats, ningú va tenir en compte, ni es va preocupar, de les seves conviccions, ni dels seus ideals. Se'ls va donar un fusell i. Apa ! A fer la guerra.

Quants i quants disparaven; metafòricament parlant; contra la Creu de Crist; amb una oració als llavis. Quants i quants alçaven el braç amb la mà ben estirada, mentre pit endins, cantaven l'Internacional.

Els primers dies de la guerra es van viure intimament lligats; especialment a Catalunya; amb una cadena de disparats sangonosos, que no solucionaven res; molt al contrari; ja que en lloc de desvetllar l'esperit de lluita conscient per contrarestar la força militar antirepública; provocaren una reacció contrària a aquella finalitat. En lloc d'unificar esforços, el que va fer, va ser dividir-los.

No tots els catalans eren contraris a la Llei de Déu i molt menys partidaris d'una dictadura. Feia poc s'havia patit les conseqüències d'una molt mal dirigida, que feu avorrible, aquell règim a molts fills; per no dir tots; de Catalunya.

Amb tot; les esglésies cremades; l'assassinat d'uns infeliços sacerdots; les ràtzies de les patrulles de control pels domicilis particulars, tot buscant religiosos camuflats, per escampar-los per les cunetes o amuntegar-los al cementiri de Montcada; i no solament a ells sinó que, fins i tot, a la pobre gent que tingueren la gosadia d'amagar-los. Tots aquets fets, va ser el que va fer odiosa aquella lluita; va ser el que va despertar, en molts, l'esperança en una força que els alliberés d'aquell malson; sense parar-se a analitzar si aquell força seria beneficiosa o bé seria nefasta, per les aspiracions nacionalistes de Catalunya.

En aquells dies la Generalitat, dominada pels extramistes, s'erigí, a contracor de molts, en capdavantera d'aquella lluita, que per apoiar-la, no sols feien nosa les esglésies, sinó també, les estampes i les imatges particulars. Aleshores la Generalitat, deixà de ser-ho de tots els catalans; ja que les víctimes d'aquell bojeria, no deixaven de ser catalanes, per més que morissin amb el rossari als dits i el nom de Déu als llavis.

Mores d'ara, quan la passió ha deixat d'emboirar el cor dels que visquen aquells fets tan amargs; aquells fets que van fer enemics a fills d'una mateixa

70.241.9665

Josep Fontana

S'ha de procurar esborrar del pensament de tots, les diferències que, uns ideals mal enfocats, van servir per separar-los.

Per les esglésies enrunades. Per les llars desfetes sense to ni so. Pels infeliços que en els primers dies; i com un espectacle vergonyant; foren ajusticiats al Camp de la Bota. Pels que un cop acabada la lluita; després d'uns judicis, molt poc justos, i fets a corre-cuita; foren afusellats al mateix Camp de la Bota i amuntegats a les pedreres de Montjuïc. Víctimes que en el més enllà, amb tota seguretat, s'han unit com a bons germans, per deplorar, tot aquell desgavell, que els havia fet enemics i per desgràcia víctimes.

Per tots els catalans sincers; pels de dreta, pels d'esquerra, pels que mai deixaren de ser catalans, per més que en els primers dies confiaren en unes forces, que mirades de lluny, les veien aurèolades per una dignitat cristiana, dignitat que, per desgràcia, no esborrà dels vencedors, el pensament anticatalà, que sempre ha emboirat a tots els que jutgen les aspiracions del nostre poble, amb un prisma personal, egoista i molt poc just. Cosa que va ser el més cruent desengany, pels que havien confiat en ells.

Per tota aquella malura. Per tota aquella malestrugança; per totes les barbaritats viscudes en aquells dies tan amargs. Catalans! Com a homes conscients, hem de procurar, que mai per mai, les nostres diferències idealistes, les nostres diferències internes, siguin dirimides, amb una lluita sagnant com aquella: que ben mirat; sols va servir per entorpir la nostra vida digna i emboirar el nostre seny patrimonial.

F E T S V I S C U T S

PRÒLEG

Espero resumir aquella lluita, viscuda per mi en plena joventut conscient; i dic joventut conscient; perquè en els trenta anys ja s'ha fugit del esbojarrament de les primeres batzegades de la vida; i veus i jutges les coses, amb la consciència del bé i del mal més profunditzada. Amb tot, he deixat transcórrer més anys perquè amb la seva garbellada, em donguin una sinceritat més plena de seny.

Al fer-ho vull deixar constància dels fets que més em sensibilitzaren, els que m'impresionaren més intimament; que el temps no ha esborrat ni esborrarà mai del meu pensament. Els he recollit del meu diari de guerra, com d'un arbre en reculls els fruits més madurats i rebutges els podrits. Alguns els he voltat d'un ambient novel·lístic per desvirtuar, un xic, la cruesa de la seva narració i fugir de la monotonia d'uns fets que, veritablement, sols eren plens de llot, de basarda i de misèria.

També no he volgut personalitzar amb el nom vertader, als amics que m'acompanyaren en algun dels fets que relato. Més que res perquè ells personalment, no s'hi sentin compromesos.

Era un dia del mes de Novembre de l'any 1937.

L'ordre de marxa emboirà el benestar del Destacament. La guerra sols ens preocupava pels bombardejios de Barcelona i que nosaltres des de Mataró estant, vivíem esborronats per l'intranquil·litat de desconèixer els seus efectes; referent als essers volguts, dels que molts, ens veíem separats.

Aquell dia el passarem freneticament preparant la marxa; carregant tot el que més ens precisava, en uns camions; per cert molt poc confortables, ja que no portaven vela ni cap lona per resguardar-nos del fred, que ja, aquells dies apretava de valent. Després de sopar a la cantina del quarter, ens obligaren a pujar als camions, per si teníem de marxar a corre-cuita. Quina nit; Déu meu; entre les cartutxeres i el material de l'oficina, vaig passar-hi, sense aclucar els ulls, la nit més llarga de la meua vida. A les primeres lluminescències de l'alba, els d'Intendència van portar unes peroles plenes d'una cosa que volia ser cafè amb llet, que l'única qualitat que tenia era què, pres ben de pressa, ens feia passar el fred amb la seva escalforeta.

Al migdia, en plena espera, ens repartiren unes racions de carn en conserva, greixosa i freda; que més repugnava que altra cosa; dues preses de xocolata i un "xusco" que amb realitat, va ser l'única cosa que em vaig menjar.

A la fi a mitja tarda, deixarem Mataró camí de Barcelona; fent el confort, passarem cantant les poblacions de la costa; en algú lloc la gent ens aplaudia; pertot arreu ens miraven amb llàstima.

La tarda de queia quan entrarem a la ciutat pel cantó del Clot; davant la plaça de braus, pararem uns moments; l'esposa del sergent de la Plana Major; que havia esperat el pas de la Brigada, durant deu hores, desesperada cridava el nom del seu marit, resseguint els camions. D'un d'ells saltà el sergent i com dos boigs s'abraçaren plorant com ~~dos~~ criatures. A nosaltres ens faltava molt poc, per fer-ho també. Va ser la primera escena emotiva que vaig viure.

Traspasarem la ciutat, sortint pel cantó d'Esplugues. Ja no teníem ganes de cantar, carretera enllà les hores passaven més plenes de tristesa que d'altra cosa. Prop del poble de Molins de Rei; que aleshores se'n deia Molins de Llobregat, pararem els camions, ho aprofitarem per fer un riu; deuria ser l'influència del Llobregat, que per cert passava molt cabalós. Reemprenguerem la marxa; a l'horitzó s'hi ratallava la cresta de la nostra santa muntanya; per apartar-me l'emmurriament, vaig posar-me a cantar la cançó del mestre Perez Moia; A Montserrat; pel que podés ser i per evitar mals majors no vaig entonar el Virolai; el nostre Virolai; amb tot i que, amb sinceritat, de ganes me'n moria; ~~ja que en aquells dies era considerat sub~~

versiu l'home i enterrat. Vaig acabar la cançó, amb un rogell que m'esmortei una bona estona. Passarem de llarg per Vilafranca; el fred es va fer més viu i el vent ho va acabar d'adobar. Em vaig arraulir entre les cartutxeres i encara que no hi estava massa còmode, la son em vencé. Mig emboirat i entre badall i badall, desvetllat pels crits d'admiració dels companys; vaig contemplar l'Arc de Barà enlluminat pels focus dels camions, que talment semblava una visió fantasmagòrica. Més enllà de Tarragona, varem parar uns minuts, per donar temps als d'Intendència, a que ens repartissin un "xusco" i una mica més d'aquella carn tan fastigosa, que ^{servir per alimentar els} va ~~ser aliment per~~ gossos, si és que per aquells verals en quedava algún de viu. De nou carretera enllà, després de moltes batzegades, amb el passamuntanyes encasquetat i ben cobert de cartutxeres, vaig veure la lluisor del gran riu Ebre, sense esma per dir una paraula. Començava a clarejar i després d'unes quantes equivocacions dels guies de la Brigada; ja dintre Castelló, arribarem a Vinaroç, mig capollats, amb més son que altre cosa. Pararem definitivament, davant d'uns grans magatzems que eren de la fàbrica d'arròs Carsi, on ens varen dir que teniem el nostre destí. De moment de l'única cosa que ens varem preocupar va ser de fer una bona dormida, que molt ens convenia a tots.

- - -

NADAL TRIST

L'estada a Vinaroç, la recordo per uns dies molt tranquils d'ambient casolà ja què; junt amb un company; varem ser acollits per una família d'aquella ciutat, que ens proporcionà una cambra amb un bon llit, en el que podiem descansar, sobradament, de la poca feina que feiem.

Personalment puc fer constar que, gràcies a uns dibuixos que vaig fer, a Mataró, de les peces d'un fusell metrallador; em concediren el grau de soldat de primera; i a Vinaroç, puc dir, gràcies a la mala fe d'uns companys, que m'eliminaren de la Plana Major de la Companyia a profit d'un determinat xofer, íntim amic del sargent; varen contribuir indirectament, a que em designessin caporal de la Plana Major del Batalló. Això sol ja demostra que, quan Déu vol, no hi ha mal que per bé no vingi. El dany va ser que la bona vida, que el meu grau em proporcionava; va durar molt poc; ^{ja} que vingueren les hores plenes d'incertesa, camí del front de Terol, nascudes d'una Ordre molt inoportuna, que ens obligà ^sdeixar Vinaroç, com aquell qui diu, a corre-cuita.

D'aquells dies, els records dintre meu, s'estalonen; ja que les marxes, les sortides precipitades, les anades i vingudes per carreteres, en les que els camions, amb prou feines hi podien maniobrar; omplien d'angoixa el meu esperit i no em deixaven ni esma per fer un badall. Varen ser dies plens d'intranquil·litat

5
ja que no seguïem un camí concret; doncs en pocs moments i en plena marxa, es canviaven les ordres i pot dir-se que sols ens paravem perquè els d'Intendència ens repartís una llauna d'aquella carn tan greixosa i un "xusco", sec com un roc; o per poder descansar, durant la nit, en unes quadres de bestiar abandonades o bé en alguna aula d'escola, també abandonada. Descans que ens servia per trencar el son i recobrar-nos del fred, que era tant viu, que fins ens glaçava l'aigua dintre les cantimplors.

Poc a poc ens apropaven al front; i vingueren les caminades a plena nit, per evitar que el soroll dels camions, desvetllés l'interès de l'enemic; que prou què, durant el dia, ens seguia el rastre, amb els avions de reconeixament.

Per fi saberem que el nostre destí era contribuir a fer factible l'ofensiva republicana, que aquells dies es desenrotllava contra la ciutat de Terol. De moment ens quedarem, com a possible força de refresc; més o menys camuflats entre els arbres d'un bosc, prop del poble de Vilhel.

I allà va ser on vaig passar el Nadal trist, ^{el més trist de la meua vida,} ~~placemat per mi en una, di-~~
~~guem-ne poesia.~~

La nit d'aquell Nadal, els companys que convíem la "xabola" decidirem, sense fer-ne propaganda; ja que era perillós manifestar, especialment entre els comissaris, un determinat interès per una festa tan característica; fer una volta pel poble cantant cançons, que per cert no tenien cap relació amb la diada; amb tot les notes i especialment la lletra de la nostra Òmigra, ens nuà la gola i ens ompli els ulls de llàgrimes. Acabarem aquella Santa Nit, amb una colla del Cos de Tren, que amb més llibertat, o millor dit, sense tanta por, la celebraven amb conyac i un bon café, que generosament ens invitaren a compartir.

D'aquell Nadal guardo dos contradictoris records. El primer m'omplenà d'alegria; el segon, per contrast, de tristesa.

Després d'una bona dormida a la "xabola" que precisament, per indicació dels amics del poble, ens l'havíem; diguem-ne construït; soscavant el marge del camí que menava al bosc; omplint-la de palla i cobrint-la amb branques i fullera ca, que per cert, no ens salvava de la cruïda de les fredes temperatures d'aquells dies.

Camí del poble, aquell mati, murmurava parenostres de corrua. Quin Nadal Déu meu!

Al arribar a la casa, on hi teníem instal·lada l'oficina del Batalló; un company, m'indicà que al magatzem hi havien dos paquets a nòm meu. El cor em saltava d'alegria, mentre els buscava entre les caixes de municions i bombes de mà, ja que en aquell magatzem tot hi estava barrejat. Era tanta l'il·lusió que sentia, que ni menys vaig fer cas dels avions enemics, que per celebrar de la ni-

6
llor manera la diada, ens bombardejaren, sense cap mirament. Per sort, el bon Déu em lliurà, de què una ^{de les} ~~de les~~ bombes caigués damunt d'aquell espècie de polvorí. Ni menys hi vaig pensar, mentre abraçat als paquets, llegia amb els ulls plens de llàgrimes, les paraules que em transportaven a la terra llunyana; des d'on tots els meus, em manifestaven la seva anyorança, que era igual a la que jo sentia per ells, especialment per una petita ponzella; la meva primera filla; que totjust quan vaig marxar, començava a dir-me pare.

Camí de la "xabola", mentre tot jo traspuava d'alegria, vaig rebre la primera falconada, un amic de la Brigada el portaven en una llitera, més mort que viu, la metralla li havia obert el cap. Les maleïdes bombes! Aquella cara esblanqueïda, plena de sang, va esborrar la meva alegria. I aquella nit; que uns peücs i un jersei de llana, que entre les llatinadures dels paquets hi vaig trobar, em privaven del fred; cor endins sentia l'esgarrifança que hi havia deixat la cara ensegnada del company.

De nou camí enllà. Al front hi precisava el nostre reforç. Les coses no anaven massa bé. I entre Salinas del Manzano, Villaestar i Villaespesa, ens escamparem els d'Intendencia, els Sanitaris i nosaltres els de la Plana Major del Batalló, mentre la resta dels companys pujaven camí de la Mola de Terol.

El Cap d'Any en aquelles circumstàncies, va ser no sols plè d'enyorança, sinó també d'un fred intensísim, com mai havia sofert; aquella nit el termòmetre va marcar setze graus negatius; que en la quadra de vaques buida, on havíem instal·lat les oficines, es feia més viu; almenys hi haguéssin hagut vaques.

Els d'Intendencia estaven desesperats; no hi havia manera de fer arribar res calent als companys de la muntanya que ho reclamaven; ja que les mules en les alforges, no toleraven les peroles amb el café massa calent i és clar, en aquelles temperatures, quan les besties arribaven a les trinxeres, el café era fred del tot, per no dir gelat.

Els primers dies d'aquell any, van ser d'un persistent martelleig dels avions facciosos; especialment el dia de Sant Antoni, va ser d'un constant anar i venir; semblava com si, els que es deien nacionalistes i cristians, volguéssin ⁵possar a prova les virtuts del Sant.

Per fi, tot aquell desgavell, ens valgué un temps de descans.

La nostra Brigada deixà el front, camí de Fabara, amb l'intenció de reorganitzar-la, ja que havia quedat del tot descalabrada.

Cosa que va ser per a mi, el començament d'un nou capítol de la meva vida de soldat.

Bona cosa aquell maset entre oliveres. Bona calma en aquell paratge a dues hores del poble.

Feia poc havien collit les olives; i per terra encara en varem trobar algunes; olives negres secallones, però molt olioses; que ens serviren per empaitar la gana i distreurens de les hores tenebroses perdudes en el llot i el fang de les trinxeres.

Brem uns quants companys que ens havíem fet el proposit de deixar el desgavell que es vivia, aquell final de febrer, pels volts de Terol. Esmaperduts en el vaivé d'una desergonització, que tard o d'hora ens feia preveure la inutilitat del nostre sacrifici. Eren massa els amics que havíem deixat trossejats, perduts per sempre més. Era el seu record el que ens esperonava en aquella empresa de tornar a casa, fos com fos. I era per això que ens trobavem en aquell paratge.

Per la bona marxa del nostre projecte, teníem un mapa Pirelli i unes acer tades indicacions, que ens donà l'amo del maset, en el que estavem camuflats. També, el bon home, ens havia portat un cabridet rostit, que ens costà molt racio nar-lo; ja que per la bona ferum que feia, ens l'hauríem cruspit a corre-cuita.

Al capvespre d'aquell dia, sortirem decidits a correr l'aventura d'arri bar a casa, tal com ens ho havíem proposat.

La primera dificultat ja la teníem per sabuda; era passar l'Ebre. Com ho podriem fer? Ningú de nosaltres ho sabia; ni com ni de quina manera; el riu baixa va molt cabalós; feia poc havia plogut molt intensament i no creïem poder-lo pas sar amb facilitat; no cal dir que pels ponts no volíem intentar-ho, ja que els sa biem controlats i vigilats; l'única solució era buscar un gual, per fer l'intento na, ² més o menys d'èxit.

Tota la nit la varem passar caminant, tinguérem la sort que uns núvols ta paven la lluna; ja que consideraven la seva lluïssor tan indiscreta com la del pro pi sol; cap a la matinada, una fresca molt suau ens anuncià la proximitat del gran riu; i així va ser, al clarejar el nou dia, divisàrem a un centenar de me tres, la gran barrera d'aigua.

El camí que seguíem donava sota mateix de la via del tren, de moment aquella especie de cova foradada, ens servi per descansar i mig trencar el son; als pocs moments, un company de la colla, vingué amb la grata noticia de que ha via vist una barca abandonada; i començarem a fer projectes.

La barca era petita, no podriem passar el riu tots alhora; per tant deci direm que el millor era buscar una corda i amb ella lligada al cos, el company Tor

8
res; que per cert havia guanyat un campionat de natació de Badalona; intentaria realitzar el projecte, que era de ~~passar~~ ^{passar} el riu amb la corda lligada al cos; i un cop a l'altra riba, a força de braços estiraria la barca; no cal dir que tots nosaltres a cops de rem improvitzats, ajudariem a fer realitzatble l'empresa.

Als pocs moments ja teniem la corda i ens preparàvem per fer l'intentona.

Aquella barca; després ho compreguérem; era un reclàm per incauts, per uns infeliços com nosaltres. Ja què a aquella recolzada de riu, on l'aigua tenia l'aparença tranquil·la i assossegada; trobar-hi una barca en aquelles condicions; quan totes estaven fermades amb cadenes i els seus respectius cadenats; era un bon xic sospitós.

Tot això ho compreguérem quan en Torres, amb braçada de campió arribà al mig del riu; aleshores el corrent impetuós ^{empenyé} la corda que portava lligada a la cintura, amb tanta força que fins nosaltres des del marge, se 'ns feia difícil aguantar-la; no cal dir que el pobre Torres, es trobà del tot frenat, per la mateixa corda; a la fi amb gestos ens indicà que l'estiréssim, ja que humanament no podia fer res. Amb penes i treballs varem fer-lo arribar a la riba, on es deixà caure completament esgotat.

Per acabar-ho d'adobar, per la foradada es va sentir avançar un tren; en pocs moments per allà, no es veié ni una ànima, solament el pobre Torres, es mantingué agegut, immobilitat com si estigués descansant després d'un bon bany; encara que no era pas temps propici per fer-ho.

Tota la colla ens camuflarem en el catau de sota la via; quiets, com aquell qui diu, sense gosar respirar. El tren es sentia avançar amb gran estrepit; a la fi sortí de la foradada i es parà precisament damunt d'on ens trobàvem nosaltres; no cal dir que tots ens varem arrupir, més morts que vius.

La màquina esbufegava com si hagués perdut l'alè; vèiem els núvols de vapor perdres pel cel, camí del riu. De cop unes veus sobresortiren donant ordres a grans crits; i uns trets de màuser ens esborronaren, ja que ens vam pensar que anaven dirigitats al pobre Torres. Per sort, sols va ser la senyal de partença del convoi. La màquina amb un esbufec, més fort que els altres, es posà en moviment amb gran terrabastall, seguint el seu camí.

La calma renasqué; vingué en Torres viva imatge d'un home vençut; el corrent al mig del riu era tan impetuós, que sort va tenir que amb la corda el poguérem estirar; ja que no li quedaven forces per resistir la gran empenta de l'aigua.

Desenganyats d'aquella barca, decidirem seguir camí enllà, vorejant el riu. Però com que era ^a plè dia, per esperar la fosca, després de menjar una mica de cabrit, ens allargassarem entre els arbres.

La son ens vencé molt aviat i la calma del bosc es va veure truncada,

Havíem rodejat Mora. Seguíem intentant passar el riu; però sempre apartant-nos dels llocs que consideravem perillosos. En aquells moments, estavem apeguts, esperant la fosca, prop d'un camí que donava a la carretera general, per on el pas dels camions era continu.

Pel camí s'apropava un home, cavalcant una mula. Com que feia bona cara (l'home, no la mula) no ens amagarem i com es natural la conversa s'encetà, com sempre, amb les preguntes de consuetud.

Un cop exposat el nostre desig; l'home ens digué, que per aquells verals hi havia més carrabiners que olives; que tot estava molt controlat; i que el millor que podíem fer per passar el riu sense perill, era que procuréssim ro_ deixar el poble de Miravet, apartant-nos del castell. A fora terme, ens digué que hi havia uns masos que tenien barca propia, i que amb tota seguretat, algun d'ells ens passaria. Però això si, ens recomenà que anéssim amb compte; ja que per aquells voltants, hi havien milicians de molt mala bava.

Per fer el que aquell bon home ens havia indicat, havíem de traspas_ sar la carretera; que en aquells moments semblava el passeig de Gràcia, en dia de Rua.

El sol feia estona que s'havia amagat darrera la muntanya; les ombres esborraven els camins. A la fi intentarem traspassar aquella fatídica carretera; varem fer-ho d'un a un, dissimuladament, com si tal cosa. Però l'instint de conser_ vació i més que res la por, ens empenyé a correr, buscant un lloc per resguardar_ nos; cosa que entre els regarots i les garrigues, ens deixaren, després d'un sens_ fi de caigudes, mig capolats.

Quan sota uns porxos, ens varem sentir més segurs;; damunt d'unes v_ vergues reseques, procurarem descansar de tanta batzegada. Jo em sentia deprimí i bon xic desanimat. El riu cada cop el creia més infranquejable. En aquells instants es desvetllà dintre meu, la Fe que mou les muntanyes i que jo, gràcies a Déu, havia com aquell qui diu, mamat a la falda de la mare; aquell sentiment em possigollejà el pit; i amb l'il·lusió de poder reveure a tots els meus; em vaig apartar de la colla; quan em vaig sentir sol, ben sol da genolls damunt la terra humida i amb l'ànima arran de llavis, vaig mormolar un repitzell de parestres i de tot cor vaig fer la prometença ; de que un cop tot acabat en bé; des de Barcelona aniria a peu fins a Montserrat, per pujar la Santa Muntanya i besar la mà de la Verge Bruna; si logravem passar el riu, sense cap perill.

L'intimitat d'aquells moments, n'omplí el cor de consol, ja no sentia

desconfiança, tot jo traspuava fe i aquella nit vaig dormir bressolat per la cer_tesa d'aquella porta que s'havia entreobert dintre meu.

El sol d'aquell matí ens desvetllà a un nou dia lluminós, reprenguérem la marxa, lluny de tot camí; desconfiant de tot; procurant que el nostre fer, pas_ses desapercebut dels qui, sabiem de sobres, que espiaven constantment tots els recon_s. El castell vam procurar deixar-lo ben lluny, les seves espitlleres no ens feien cap gràcia, com tampoc ens en feia les masies ja que les preveïem més ple_nes de carrabiners que de grans de blat. El panorama era molt bonic, ens aproparem al riu; entre els canyars de la seva vorera; amb tot i ser un terreny molt incòmo_de, ens hi sentiem resguardats i per això aprofitàrem aquells moments per fer un petit recompte del poc cabridet que ens quedava. Un cop tips; això és un dir; de_cidirem fer una migdiada una mica llarga, esperant que el sol deixes de brillar i la fosca amagues els nostres moviments. A la fi reprenguerem la marxa; per en_tre les canyes i els aiguamolls; passarem de llarg algunes masies, amb tot i que ~~ens~~ feien molta patxoca; més consideravem que eren massa prop del poble. Feia poc n'haviem passat una, quan una veu desconeguda ens va cridar, tot dient.

- On aneu per aquí quitxalla ? Què potser també busqueu cargols ? Una velleta, amb ulls de murria, ens interpel.lava.-Què aneu perduts ? O bé us amagueu ? Feu cara de cansats i el que és pitjor és que feu cara de gana. Veniu amb mi, ve_niu al mas, som bona gent; veniu veniu, no tingueu por.

No cal dir que la seguirem ben confiats, preveient que, quan de menys , podriem apaivagar la gana, que començava a fer-se insoportable.

En aquell mas ens esperaven les més agradoses sorpreses. Al entrar-hi la velleta ens digué, pugeu a dalt minyons, estareu més segurs; mentre va cridar; Carmeta, Carmeta porta ametlles i un bon porró, que tenim convidats.

I així va ser; la Carmeta una dona jovenassa, es presentà tota rial_lera, amb un saquet d'ametlles i un porró de vi bô, que els anglesis cantaven i nosaltres també hi varem fer una bona cantada, encara que muda.

Les dues dones xerraven pels descosits. Quanta gana porteu endarrer_i da. Mengeu, mengeu fillets. Carmeta porta olives que d'ametlles ja no en queden.

Ja les porto jo, digué, el que després saberem que era l'amo del mas, tot entrant amb una gerra plena d'olives; que ens brindà generosament, mentre, tot seriós ens deia.

- Bé ! El que voleu vosaltres és passar el riu. Ho fa ?

- Ja fa dies que ho intentem, li respongueren.

- Direu minyons; ara vaig al poble, si tinc sort, aquesta nit probla_bament el podreu passar.

77

- La sort la tindrem nosaltres, li responguerem, amb el cor arran de boca.
- Carmeta mentrestant fes-los- hi unes bones truites. Aquets xicots, amb tota seguretat, fa dies que no han menjat res calent; i així no se 'ls farà tant llarga l'espera.

Alegres i inspirats; començarem a cantar els uns i a recitar els altres. Sortí tot el nostre repertori.

Mentre ens divertíem menjant i rient; vingué un noi de la quinta del biberón, que ens digué que ell s'havia escapat del Parc de Samà. Aquell xicot havia fet el camí al revés del que volíem fer-~~se~~ nosaltres; però la finalitat era la mateixa; buscar el caliu de la propia familia.

En aquells moments, cap de nosaltres, recordava les penalitats passades; l'intimitat que vivíem ens esperonava la confiança, de que la realització del nostre projecte podria ser, per fi, una bona realitat.

Dintre meu creixia la confiança del que jo, cor endins, considerava un veritable miracle de la Verge Bruna.

- Minyons ja podeu baixar. Tot està arreglat.

Santa paraula; abraçades, petons; la velleta, que aquella vesprada ens havia obert la porta d'aquell mas tan acollidor; li varen quedar les galtes plenes de bavalles i també de llàgrimes.

En fila índia seguirem el bon home; ell ens guiava i el pare del noi del biberon ens cubria la reraguarda. Passarem prop d'una masia; un altre home se 'ns uní; des d'una finestra, una veu ens desitjà, bon viatge. La fosca o invadia tot; es pot dir que ens trobarem de peus a l'aigua, sense donar-nos-en compte. Si lenciosament pujarem a la barca; l'amo del mas la guiava, els altres dos homes remaven, millor dit, acariciaven l'aigua, evitant tot soroll que pogués cridar l'atenció dels molts centinelles, que per aquells verals hi havia.

Aquella nit, la gran barrera d'aigua fou vençuda, gràcies a la bonavoluntat d'uns homes abnegats; que generosament van desafiar la mort, sense cap mena d'interès; ja que sols admeteren de nosaltres la forta abraçada amb la que ens varem despedir; i res més; absolutament res més.

Quan uns anys més tard, vaig pujar feliçment la Santa Muntanya; al besar la mà de la Verge Bruna, amb la sinceritat d'un fill agraït; el meu cor guardava intimament, el record d'aquella velleta i aquells valents homes, que en una nit llunyana, foren l'instrument visible, que la voluntat de Déu mogué, per fer realitat el gran miracle.

Com pot ser que entre la gent d'aquesta terra,
hi hagi pogut haver motius de guerra.?

Aquella nit era molt fosca, cosa que ens beneficiava; teniem por de caure a les mans dels rastrejadors; dels que fins aleshores ens n'haviem lliurat; però com més aprop ens veiem de casa, més por ens feia que una imprudent relliscada, esborràs, de cop, tots els sacrificis que havíem fet i totes les tribulacions que havíem passat.

Eren gairebé les deu del vespre, estavem prop d'una població que de lluny, des del nostre amagatall, l'haviem entrellucat bastant gran. Seguíem un camí de carro; caminàvem silenciosament i sort que teníem els ulls habituats a la fosca; ja que a les espatlles portàvem moltes hores de pràctica i sabíem distingir els contorns negrosos de les masies, que procuràvem esquivar, per no caure en cap dels paranys, que per tot arreu hi havia; ja que eren moltes les cases que tenien destacaments, tant de civils com de militars; encarregats de vigilar tots els racons, per descobrir, el que políticament en deien; fugitius del front.

Fugitius del front !

De quin front ?

Del front delimitat per unes trinxeres fetes de qualsevol manera; que avui eren a la cima d'una muntanyeta ^{capolada} per l'aviació, que amb constància esgarrifosa, perseguia les nostres vides; o bé entre les bardisses d'un rierol, tots nosaltres plens de llot i de polls.

Fugiem d'aquest front ?

No ! No ! Fugiem, més que res, del front que, pit endins, cadascú s'havia forjat i que era la barrera entre la vida i la mort; entre el tornar i el quedar-se per sempre. Fugiem d'unes ordres, sense cap ni peus, donades per un Comissari, sols amb l'intent de contradir les que ens havia dat el Comandant. Fugiem de l'esclat de les granades rompedores, que escampaven una pluja de metralla, contra les que no ^{hi} valien res les trinxeres. Però més que res, fugien de la cara esblanqueida del company, que per efecte d'un tros ^{de} metall, havia entrat a la utopia del record.

Déu de Déu ! Jutjat de lluny, tot aquell desgavell, era bona cosa pels quatre galifardeus; amb etiqueta de patriota; que llençaven paraules i més paraules, sols per justificar una postura del tot conservadora, que els mantenia apartats de les bales.

Si, nosaltres per ells havíem fugit del front i en aquells moments, per evitar-los, seguíem aquell camí, com aquell qui diu, a les palpentes; amargats per l'incertesa del que ens esperava i per les esgarrapades que entre nosaltres ens propinàvem, fruit de la mateixa intranquil·litat que ens dominava.

De sobte la quietud de la nit, va ser trencada pel soroll somort del sotragueig d'un carro, de primer molt llunyà, després a mesura que avançavem , més intens, més precis; varem pensar que venia cap a nosaltres i ens pararem esperant la seva arribada; asseguts al marge damunt la humitat de les bardissos. Al poc temps ens donarem compte que el sotragueig s'esmortuïa; o sigui que el carro en lloc d'apropar-se s'allunyava. Només mancava això per augmentar el malhumor que ens dominava; no era massa bonica la perspectiva de dormir al ras; i les burles i les indirectes, es mormolaven amb ironia, com si tots i cadascun de nosaltres tingués la culpa de la direcció contraria del carro.

No sé com va ser; però em va semblar sentir-me al·ludit per una de les indirectes; el cert és que, esperonat i corrent com un boig vaig anar a l'encontre del carro, fos com fos. El carro era bastant lluny i jo, sincerament no veia on posava els peus; a la fi em vaig decidir; per cridar l'atenció del carreter, a fer un xiulet.

Bona la vaig fer. El meu xiulet va fer l'efecte d'una xurriacada, ja que el sotragueig del carroces va fer més seguit, més sorollós.

Pareu bona gent; pareu si us plau, vaig cridar, procurant avançar el més ràpidament possible. Però els meus crits sols serviren, segurament, per desvetllar algun esquirol; més a la gent del carro, la meua cridèria, els devia fer més por que altra cosa.

A la fi (hores d'aramésborrona pensar el que em podia passar) vaig oridar amb tota l'ànima. Pareu bona gent; pareu en nom de Déu ! En aquell temps el nom de Déu era proscrit del parlar normal i invocar-lo, tant pel que el pronunciava, com pel que en feia cas, era una pena de mort en perspectiva. I inconscienment vaig repetir, amb més força. Pareu en nom de Déu.!

I en nom de Déu, es feu un silenci en aquella fosca, per on vaig avançar confiadament, repetint, un moment, bona gent; un moment si us plau.

Ningú em respongué, però una petita llumeneta, em donà a comprendre que algú m'esperava; un xic més enllà vaig precisar el contorn negrós del carro i una mà bondadosa va destapar un fanal , apareixent unes cares, bon xic espantades, d'una dona i dues nenes, que em miraven com si fos una aparició. Al meu costat es redreçà un home entrat en anys, que segurament s'havia mantingut mig acotat en espera del que pogués passar.

De moment sols vaig saber dir.- Gràcies amics, moltes gràcies; i contestant a un.- Què et passa minyé ? Els vaig dir que erem uns soldats que havíem deixat el front; que anavem perduts i buscavem un lloc per aixoplugar-nos i esperar la matí nada per poder orientar-nos sense perill.

Vaig parlar amb la confiança nascuda d'aquell nom de Déu que ens havia

unit; el nom de Déu que destenyí la cara i omplí els ulls de la bona dona d'una llufessor plena de sinceritat. Sols deia. Pobrets ! Pobrets com deveu haver sofert.

Poc podia pensar que tots els sofriments passats, es fonien dintre meu com un ensucrat, amb l'alegria que m'inundava el pit, al haver treballat, en aquell solitari camí, qui bonament comprenia l'inquietud que ens dominava tant a mi com a tots els companys; que ja reunits; aculliem amb alegria les paraules d'aquell home, que patriarcalment, ens deia. Veniu fillets veniu; podreu dormir aixoplugats ; aquí mateix tinc un petit mas, on guardo les eines de treball i on podreu passar-hi les hores que us convingui; poca cosa trobareu per menjar, però quan de menys podreu estar resguardats del fred; aquest camí porta a Valls, que és on anem nosaltres; però considero minyons, que el millor que podeu fer és rodejar la vila; us evitareu molts inconvenients. I obrint la porta del maset, ens franquejà l'entrada, mentre repetia, que tingueu un bon descans. Sols us demano que al marxar, tanqueu bé la porta i passeu la clau per la gatera.

- Gràcies bona gent; moltes gràcies. No sabem dir altre cosa; contents per la perspectiva d'una dormida sota taulada, que feia dies no havíem pogut fer.

De sobte, la bona dona, em va cridar, dient-me.-Vine hereu, vine. Té ! I em donà un pa dels que en diem de pages, gran com una plaça de braus i molt flai rós.-Té fill, pren-lo; pren-lo en nom de Déu.!

No vaig gosar dir-li res. Sols vaig besar-li la mà; amb el mateix respecta i devoció, que ho hauria fet a la Verge Maria.

- ~~III~~ - LA MEDALLA
- I -

(Fet VISCUT, amb algunes ditades de fantasia)

Estavem reunits a l'entorn del foc que havíem improvisat, a un recó de la quadra que ens servia d'habitacle.

Un company d'aquelles terres, havia fet una paellada de molles; l'oli era un bon xic ranci i entre l'escalfament del foc i la farum de l'oli; l'ambient no era gaire agradable, més amb tot, manteníem la porta ben tancada, ja que el fred era molt viu i prou que és filtrava per les escletxes. Passavem la vesprada bastant bé, el front en aquells moments, estava quiet i nosaltres, no cal dir-ho, tranquils i satisfets, ens divertíem amb les ocurrencies del company Murcia, que amb acompanyament d'una armònica, que sempre portava a la butxaca, sabia com fer-nos passar les hores entretingudes.

Tot de cop, amb una barroera batzegada, s'obrí la porta i entraren en Mates, sub-tinent de la Plana Major i en Sebastià , el seu mecanograf; o miller dit el caporal de la mateixa Plana Major, que es cuidava de la màquina d'escriure; embolicats

15
amb el capot-manta i el passamuntanyes ancasquetat fins al coll; semblaven l'anunci d'uns abrigalls d'hivern.

- Què us passa, que veniu tan esverats ? Els vaig dir.

- Preparet Pep, que ara va per tu, digué en Sebastià, rient sornaguera-ment. Si va dir en Mates, tu també has de venir; tenim de canviar de lloc les municions; hem de passar-les a l'altre cantó de la muralla. Ja que de fet el polvorí està massa encarat al campament dels capellans.

- Batúa el món ! I nosaltres ho hem de fer ?

- Si, precisament tots els que portem galons; ordres són ordres.

- Bé això ho dius tu, va dir en Sebastià, que prou què el Comandant ha dit que ho fessin aquesta colla. Sols que tu, pel què jo em sé.....T'has ofert generosament.

- És que, ben mirat, considero que és una cosa que podem fer, molt fàcilment nosaltres, que estem rebaixats de tots els altres serveis; i especialment tu Sebastià, que et passes el dia jugant amb la màquina d'escriure.

- Això de jugar ho deus fer tu; que el què és a mi, no em queda temps ni de fer burilles.

- No siguis ximple.-Pep, creume, abrigat i anem, que com més haviat comencem, més aviat acabarem.

"Por nosotros no os preocupeis, podeis estar el tiempo que os convenga, dormiremos mas anchos" ." Esto es sacar la rifa sin apostar" Cadescú dels nois deia la seva, amb to burleta.

Mentretant jo, que ja m'havia encasquetat el passa-muntanyes i embolicat amb el capot-manta; quan vulgheu nois, vaig dir.

- Pep quan de menys, agafa una bomba de mà , em va dir en Sebastià.

- Una bomba de mà ? Em farà més nosa que servei.

- Doncs agafen dues, va remarcar en Mates; val més anar previnguts.

Les burles dels que es quedaven ben aixoplugats; varen acompanyar-nos una bona estona.

També passarem per Intendència, a recollir els dos soldats de primera i al caporal; què quan varen saber del que es tractava, es posaren a renegar com uns condemnats.

- Mates aquesta nit ens fas la punyeta; li va dir el caporal; i tot per guanyar un galó més. Mala negada ! Quin estómac que tens !

- Doncs què volies que fés ?

- Si la feina et tocava a tu, com l'oficial més jove que ets; el que havies de fer era empitrar-ho i no carregar el mort a nosaltres.

El caporal d'Intendència era el que podia parlar més clarament a en Mates. L'amistat que els unia venia de lluny; ja que de fet es coneixien de menuts. Tots els altres sols podiem dir que sí; a les ordres de 'n Mates; encara que la processó ens anés per dins. La diferencia entre un oficial i un caporal com jo; per més companys que de bones a primeres haguéssim estat; sempre era un entrebanc, sobretot en ordre de comandament.

El fred era viu de debó. Quan varem arribar a la cova que servia de polvorí; el soldat que estava de guardia, ajegut damunt d'unes caixes de municions, era més de l'altre món que d'aquest; al sentir les nostres passes, esverat, va cridar.-Alto ! Alto ! Quan ja tots estavem al seu voltant.

- Així fas la guardia tu ? Li va dir en Mates, amb cara ferrenya. Si en lloc de nosaltres, haguéssim estat els feixistes, hores d'ara estaries volant pels aires.

- "Si mi alférez. Tiene razón mi alférez. A sus ordenes mi alférez" Repetia el pobre noi, mentre del fons de la cova, sortia l'altre soldat, amb els ulls plens de lleganyes.

- Bé ! Prou ! Digué en Mates; hem de canviar les municions de lloc, vosaltres dos, aneu a l'altre cantó de la muralla i apileu les caixes que us portarem. El capità Castro us dirà com heu de fer-ho.

- " A sus ordenes mi alférez" Digueren els dos nois, marxant afuats.

I nosaltres mans a l'obra, ens posarem a feinejar; molt a contracor, especialment el caporal d'Intendència; que no podia disimular el seu mal humor. Les queixes les manifestava, amb ràbia mal continguda.

- I tu Mates. Què ? Miraràs com treballem. Oi ?

- Calla Ramon, calla. Val més que callis.

- Si home sí; tu seràs el que guanyarà el galó i nosaltres els que farem la feina. Recony noi ! Has tingut encert al fer la tria; si haguéssis fet venir la colla del punt blau, tu també hi hauries hagut de posar el coll. En canvi amb nosaltres faràs el manta i el peperot de "manda mas", que és el que més t'agrada. per això, tens moltes penques.

- Ramon , ja t'ho he dit, val més que callis. Jo faré el que em dongui la gana; perquè ho puc fer. M'entens ? Per tant, creu-me, posat la llengua a...allà on et càpiga i no em facis cabrejar. Ja n'hi ha prou de confiança. Ala ! A la feina.

- Com tens la paella pel mànec, haig de callar.

I treballar, digué en Sebastià; amb l'ironia que sempre possava en les seves dites; que com més obris la boca, menys feina faràs.

La nit era transparent la celistia aclaria l'ambient, sort d'això, ja que

la llum de la lluna hauria estat del tot indiscreta, per nosaltres; doncs el cam^u pament enemic el veïem clarament a l'altre part de la barrancada, que el pas de l'aigua havia soscavat. Ells amb les seves fogueres, era com si ens féssin llen^u gotes; que la nostra impotencia ens obligava a empitrar, molt a contracer, ja que no teniem res a fer; doncs es pot dir que erem pocs i malavinguts.

Durant el dia, aquella feina hauria estat completament impossible de rea^u litzar; ja que aquell caminet era batut continuament, pels trets dels garneus de l'altre cantó. Semblava, sempre, que volien exercitar la seva punteria amb les nos^u tres costelles.

En aquells moments el caporal d'Intendència, increpava a en Mates, que impassible, sols repetia. Treballa, treballa ruc, més que ruc i no cridis tant. I ell recolzat al marge, seguia sense fer res; el nostre anar i venir; el tenia del tot indiferent. I és per això que el caporal, estava fora de sí, mentre deia. Tota la vida has estat un llepa i un estira americanes.

- Val més que callis Ramon; no siguis ruc; pensa que si em don la gana et faré caure el pèl.

- Tu fer-me caure el pèl a mi. Cabró ! Més que cabró ! No ho provis pas mala vestia.

- Què vols dir amb això ? A més d'insultar-me m'amenaces. Tu, tu que sempre has estat un enze, ruc més que ruc; i ara vols dictar-me el que haig de fer. Anima^u lot ! Els meus galons estan per damunt dels teus; per tant no tens més remei que callar; callar i fer el que et mani. No et preocupis si jo faig o no faig, jo em limito a manar, que és la meva feina.

- La teva feina de gandul. Avui per fer mèrits, t'ha vingut bé de proposar el canvi de lloc del polvorí; però almenys podies fer que la feina la féssim en^u tre tots i no dir res de nosaltres solament; ja que per més lliures de servei d'armes, ^{que estiguem;} tots fem la feina que ens pertoca; que per més poca que sigui, sempre és més que la què fas tu. T'agrada fer la punyeta, Mates, i avui l'has armada gros^u sa. Tots els de la Plana Major; tots menys els de la teva camarilla. Ah ! Ells no pobrets ! Segurament hores d'ara deuen dormir el punt blau; per no dir la mona; de cada dia. I tu que avui has tingut de fer abstinencia, t'has volgut venjar, fent^u suar la cansalada a nosaltres que no hi tenim res a veure. Així et rebentessis !

Tot aquell guirigall l'armaven en Mates i en Ramon, mentre ens passavem de mà en mà les caixes de municions. Jo procurava no fer cas del que entre ells es deien; però al sentir les últimes paraules del caporal; i veient que les coses anaven per mal camí, vaig estossegar amb força, perquè es dongu^essin compte que no estaven sols.

El cas va ser que a en Mates, en lloc d'apaivagar-lo el meu estessec, l'en valentí; i per fer un punt d'home, amb la verga que tenia a les mans, va clavar un cop a l'esquena de 'n Ramon; mentre li deia. Té malparit. Això per la falta de respecte. Malparit més que malparit !

El caporal va quedar de pedra; no sols per la vergassada rebuda; sinó més que res per la paraulota que havia etzibat en Mates sense cap consideració. No esperava ser tractat tan desconsideradament pel seu amic; i deixant la caixa a terra, tot xerricant les dents, va dir. D'això té 'n recordaràs tota la vida; i els ulls li sortien del cap.

En aquell precís moment va començar la gresca; un tret de màuser espetegà prop nostre, seguit del xiulet d'una granada rompredora, que ens feu arrecerar al marge, morts de por; en Mates més lleuger s'entaforà a la cova. En pocs moments la pluja de metralla es va fer esfereïdora. I mentre per fugir-ne em resguardava sota unes pedres; vaig veure com en Ramon llençava una bomba de mà al fons de la cova. Amb tot crec que no ho puc assegurar; les explòsions m'aixordaven; i entre la pols i els espetecs, el cap em ballava.

Els companys ens cridaven des de l'altre cantó de la muralla, fins i tot el capità Castro, traient el nas arran de terra, em va tocar el peu, dient-me. " - Ven José no tengas miedo; i Ramon donde està; i l'alférez Matas ?

Al sentir el nom de 'n Mates, en Ramon es redreçà com un esperitat i desafiant aquell terrabastall, entrà a la cova, d'on va sortir-ne arrossegant el cos de 'n Mates, cobrint-lo amb la seva corpulencia.

- "Agachate" li va cridar el capità. "Agachate Ramon, te van a matar".

Més ell va seguir caminant, com un autòmat; protegint amb el seu cos el de 'n Mates, fins a donar el tomb a la muntanyola que formava la muralla; lliurant-se de la metralla, per veritable miracle.

No recordo res més , l'última cosa que vaig sentir va ser un regust amarg de fel, gola amunt.

- II -

Vaig despertar-me amb el cap emboirat.

L'infermer em va dir.-Ja es hora noi, has dormit com una marmota. Recristina ! Quina manera de roncar.

De primer no coordinava bé. No sabia que em passava, ni què m'havia passat.

De cop em vingué a la memòria l'espetec de les granades rompredores, la pols i el trepidar de la terra; els ulls esverats del capità, mentre em deia. "Ven José no tengas miedo, no te pasará nada". També em vingué a la memòria la visió del caporal encorvat damunt del cos de 'n Mates, com si el volgués amparar de la pluja

de metralla. Nuvols i més nuvols; pols i més pols; i entre la boira del record, la figura mig desfaiçonada de 'n Ramon llançant la bomba. Havia estat un somni ? Qui sap ! potser sí que ho havia somniat ! Tot va ser tan ràpid; m'esvera tant l'espetic de les granades.... Però la visió tornava al meu cap com una cosa certa.

- Bé no et moguis tant, em digué l'infermer; no et moguis, que no tens cap ferida; no et neguitegis, no en treusres. Batúa el món ! El pobre Ramon, ell si que te motiu d'estar frisós, té un braç estripat, i tot per haver volgut salvar el cos o millor dit el manyoc de carn del pobre Mates.

- Què va passar ? Vaig dir incorporant-me.

- Res home; que en Ramon va voler fer de Quixot i es va equivocar. En Mates estava desfet; una granada el va ensopegar de plè. I ell amb un exés de valentia, el va arrossegar fins al refugi, pensant-se que era viu. Es va jugar la vida tontament.

- Així en Mates és mort ?

- Mort i enterrat; a primera hora de la tarda, mentre tu dormies com una marmota, l'hem soterrat per sempre.

- I en Ramon, com està ?

- En Ramon només plora que plora. Li han enguixat el braç i sembla un monument a les penes de la vida. Ha preguntat per tu; i al dir-li que sols havies perdut el coneixement i que no tenias cap ferida, ha mermolat. ~~xxxxxxx~~ Bona sort va tenir; i ha tornat a plorar. Ja t'he dit que sembla una Magdalena ploranera. I això que el Comandant, en persona, l'ha anat a saludar, felicitant-lo per la seva valentia, fent-li saber que "Por su valerosa acciòn, habia sido propuesto para la medalla del Mérito Militar."

- El pobre noi, no sabia pas el que es deia, només repetia que no volia cap recompensa; que no n'era digne. Mira si estava esverat, que es dirgia al Comandant, en català; compte tu, el Comandant que és tant del merro fort, no el devia entendre pas. Amb tot quan sortí de l'habitació va dir "Que muchacho mas humilde, no dà ningun mérito a su valerosa accion". Esto da mas importancia a lo que hizo." Respongué el tinent, fent la pilota com sempre.

- El cert és que en Ramon sembla l'embaixador de les calamitats. S'ha de reconeixer, que va exposar la seva vida per salvar la de 'n Mates, pobre Mates; es veu que eren molt amics.

- Si, si molt amics, vaig dir jo. Mentre dintre meu bullia un entrelligat de mals pensaments. De fet, hores d'ara, no sé on comença la veritat i on acaba l'imaginació o bé el somni.... Oh ! Què sé jo, pobre de mi.

Em vaig ensonyar, al meu voltant sentia butzinar veus i més veus; entre

21
cia i el cos desfet es rebel·larà. Però el món seguirà la seva via, com si tal cosa.

Aquell matí el sol lluia esplendorós. A la plaça de la Vila, les banderes voleiaven al vent; nosaltres estoics, formats al seu bell mig; aguantavem l'hora llarga d'espera.

Un toc de corneta va desvetllar-nos de la nyonya; tibarem el cos; presentarem armes. Per davant nostre es passejà el Capità General, remirant-nos per si portavem algun botó mal cosit.

Els Oficial i Soldats distingits, s'havien col·locat al davant de la Companyia a la ^{que} perteneixien. És quan vaig veure a en Ramon després d'aquella nit tant horrosa, estava més prim, més demacrat; feia poc havia sortit de l'Hospital, on va estar internat, des d'aquella feta.

De lluny em va mirar amb ulls esllanguits. Mentre; un oficial, amb un micrófono als dits, feia resaltar les gestes heroiques de cadascú dels condecorats; quan va tocar el torn a en Ramon i amb veu rogallosa va dir. "Don Ramon Calviño Olivares, cabo de la Segunda Compañia del Primer Batallon, por su acto heroico, al exponer su vida para salvar la del Subteniente Don etc. etc. etc." Els ulls em cremaven, però no d'emoció, més aviat crec que era de vergonya.

Vaig veure mig borrossament com el Capità General, després de penjar-li al pit la medalla, l'abraçava ostentósament,

Quan al cap de poc ens vam trobar cara a cara em va dir, mirant-me de fit a fit. - Josep el que penses no és veritat; no pot ser veritat de cap manera; més amb tot gràcies amic, moltes gràcies. I em va abraçar plorant com una criatura.

No el vaig veure més. Ell seguí el camí dels condecorats jo el de les trinxeres. Ell va disfrutar d'un permís, bastant llarg, per rumbejar la medalla tant glòriosament guanyada (?).

Quin contrast, Déu meu ! Quin contrast ! Quanta miseria encobrim amb la nostra debilitat.

- IV -

Fa mig any que la guerra es va acabar.

Torno ha estar a casa, entre els meus; el treball les amistats i el record dels que es varen quedar per sempre, en aquells camps enfangats; encara omplen les converses de cada dia; més la penombra d'aquella nit terrible, no em deixava aixecar el cap amb dignitat; i dic no em deixava; perquè, gràcies a Déu, des d'ahir, ~~matí~~ aquell record, no serà per mi ni tant feixuc ni tant enutjós.

I és que ahir al sortir de casa vaig trobar en Puiggrós ; un dels companys d'aquella nit de tant mal record. L'alegria va ser inmensament sincera, l'abraçada fortíssima i les preguntes s'estalonaven.

Què has fet ? Com et va ? Treballes ? I la teva família ?

Quí ens ho havia de dir, , mentre durava aquell desgavell. No em pensava pas, sortir-ne tan bé. Ni que ho diguis. I especialment d'aquella nit. Te 'n re_cordes ?

Tots dos la recordavem molt bé. Va ser aleshores que en Puiggros em va dir.

- Mai no diries a qui vaig veure, tot just fa vuit dies, passant-me pel de_vant, com una ombra encaputxada ?

- Jo. Què puc saber ? Li vaig dir.

- No ho endevineries mai. Vaig veure a en Ramon.

- En Ramon ? El caporal d'Intendencia ?

- Sí, sí a ell mateix.

- I com és que dius que el vas veure encaputxat ?

- Mira Pep. Tinc un oncle, germà del pare, que és el Prior de la Cartoixa del Miracle. No l'haviem vist d'abans de la guerra. I precisament, avui fa vuit dies, junt amb el pare, decidirem fer-li una visita. Mentre esperavem ser rebuts per l'oncle, passejarem pel claustre del Convent; tot de cop vaig veure venir una filera de monjos, tots encaputxats i cap-cot; un d'ells em va semblar conegut, la cara no li quedava del tot tapada, la caputxa no donava per més. En Ramon, tu ja saps que es distingia, no sols per l'amplada de la seva espatlla, sinó també pel seu voluminos cap de patriarca jove; potser una mica més prim, més o menys com estava el dia de l'homenatge; sobrepassava de bon tros als seus companys de filera; no vaig tenir cap dubte, fins i tot al tenir-lo al davant, suament vaig dir, Ramon, Ramon! Em va donar l'impressió, com si al sentir-se cridat, fés una petita suspensió; més seguí el seu camí, com si res, i junt amb els altres monjos, es perderen al fons del claustre.

- Però era ell ?

- Sense cap dubte. Al parlar amb l'oncle s'aclarí tot; ens digué que era un monjo novell; acabada la guerra es va presentar al Convent, demanant que l'acullissin; estava desesperat; tenia l'obsessió que tothom el despreciava; i això que tenia una condecoració al mèrit militar, per un acte heroic que havia realitzat; però ell amb una modestia inusitada, considerava que no era digne de fer-ne hostentació; i els va demanar amb fermesa, que guardessin la seva medalla prop del Sagrari.

- I allà la vaig veure; allà la tenen com un veritable tresor. Vés que et sembla de 'n Ramon. Quí ho havia de dir ?

- I tant, pobre Ramon, en el fons era, o millor dit, és un bon noi.

- Millor podries dir, un bon monjo.

Ara ja puc dormir tranquil; aquella llosa feixuga, que m'atormentava , s'ha fos miraculosament, gràcies a aquella medalla, que roman ~~quintament~~, prop del Sagrari de la Cartoixa del Miracle.

Els problemes que a Barcelona s'han solucionat pagant-hi foc, han estat molts; i no vull referir-me solament, als que, en un moment donat de revolta, uns desgraciats, esbravaven la seva ràbia, incendiant esglésies i convents. No! Vull referir-me especialment, als focs, que promoguts per mans clandestines, han deixat la ciutat i en resum Catalunya, sense una institució determinada, que la distingia.

Alguns focs, molts pocs, després de la destrucció d'un edifici; aquest va ser reconstruït, cosa que vol dir, sencillament, que va ser un foc fortuït.

Més altres edificacions es perderen per sempre. El foc que en el meu record, deixà més impresionat al poble català, va ser el dels magatzems "El Siglo"; aquets magatzems era una institució barcelonina a les Rambles; molts forasters coneixien la seva existència. Un cop destruïts pel foc, precisament en un dia de Nadal, perderen la seva personalitat, camuflats dins d'uns altres magatzems del carrer Pelai.

També els Estudis Cinematogràfics construïts al recinte de la Fira Internacional de Mostres de l'any 1930 a la muntanya de Montjuïc i que tingueren un gran prestigi, amb el nom d'Orfea Films; un incendi els destruï i sense més ni més aquell prestigi es perdé camí de Madrid.

Més recentment el Restaurant i Sala de Festes l'Scala, que internacionalment, donava nom a Barcelona; un foc, més mal intencionat, que altra cosa, va destruir-lo completament. Aquest cas ja és més significatiu; ja que de fet, la cosa més natural hauria estat, que un cop cobrada l'assegurança, els propietaris reconstruïsin el local, o bé en un altre lloc de la ciutat, formesin un nou Restaurant de les mateixes característiques; ja que la marxa del negoci, així ho aconsellava.

Doncs bé, aquells propietaris, uns cèlebres germans, sense com ve ni com va, almenys pels que ens mirem els toros des de la barrera; reconstruïren aquell negoci; però, i això és el que fa pensar que quan s'encen un determinat negoci, és que a algú l'interessa; el reconstruïren, dic, però ves per on, precisament a Madrid.

Uns altres fets han ocorregut a Barcelona, que no tenen una explicació normal ni correcta; en els que sempre s'hi ha vist un interès determinat, molt difícil d'explicar.

Fa uns anys, durant la Dictadura, es va organitzar a Barcelona un concurs amb el nom de "La Cancion del Mediterraneo", així amb el nom en castellà, ja que en aquell temps no es podia fer d'altra manera; que prongué un renom europeu, per no dir mundial, extraordinari. (Hom de convenir que aquell renom, també repercutia a fer ressonar el nom d'Espanya.) Amb tot i això; els patriotes que sempre han viscut pensant, que tot el que no sigui controlat per unes mans determinades, és contraproduent, pels interessos unitaris; provocaren amb l'excusa d'un "Festival Internacional de la T.V.", la conveniència de suprimir "La Cancion del Mediterraneo"; doncs consideraven el nostre festival, incompatible amb el de la T. V.

Josep Fontana

deixaven de ser incompatibles, amb els de la T. V.

També en aquells anys, s'anul·laren, molt espectacularment, unes competicions automovilístiques, que amb el nom de Campionat Internacional del Automobil Formula 1, venien celebrant-se a Catalunya, des de que amb el nom de Penya Rin i en un circuits molt espectaculars, desvetllaven l'interès de personalitats automovilístiques, com els corredors Nuvolari ; Fangio i molts d'altres, que hi prengueren part. Doncs bé ! Amb l'excusa de que el circuit de Montjuïc, no reunia les condicions de seguretat precises, es suprimiren les competicions d'aquest caire a Barcelona a favor d'un circuit fet a corra-cuita; no cal dir-ho; a Madrid. Hem de reconèixer que la consideració de que el nostre circuit no reunia condicions, va ser determinat per una decisió internacional, que prengueren uns senyors, molt capacitats i molt influenciables. Tant capacitats, que accepten el circuit de Mònaco com a bo, tot despreciant el nostre, que per cert reunia molta més seguretat que aquell.

També vull fer notar, un fet molt espectacular; que demostra fins a quin punt, els catalans tenim raó, amb les nostres apreciacions històriques; que de cap manera, poden ser considerades històriques.

En vida de l'enginyer Carles Bohigues, creador dels jocs lluminosos de l'Exposició Internacional de Barcelona de l'any 1930 ; i que ha quedat palès en l'actual font lluminosa, que encara es conserva, com atracció de forasters; aquell bon home i excel·lent enginyer; projectà una combinació de llum , d'aigua i de música, aplicat, o millor dit, instal·lat a una pedrera de la muntanya de Montjuïc; que segons els que veieren el projecte, hauria transformat aquell racó en un meravellos espectacle.

Tot aquell projecte quedà oblidat dintre les carpetes d'aquell català il·lustre, pendent d'uns permisos i d'unes autoritzacions; que segons referències; haurien arribat oportunament, si en Bohigues hagués acceptat les condicions, que uns centrelistes ben intencionats, li proposaven i que eren instal·lar aquell meravellos projecte, precisament a Madrid; cosa que el nostre home, no s'hi vaingué de cap manera; ja que hauria estat molt difícil traslladar la pedrera de Montjuïc a aquella terra.

Quin rebombori arnava l'espetic de l'aigua damunt les teules; talment semblava com si volgués fer-les saltar, per entrar més facilment; amb tot i que ja prou que ho feia, amb tranquil·litat, per les moltes goteres de la vella teulada.

A la llar de foc, les vergues fumejaven volguent enganxar les flames que saltaven de l'una a l'altra, mentre el cep revellit mantenia el caliu sota l'ennegrida campana de la xemeneia.

Feia bo d'estar recolzat al vell escó. L'avi acabava de retreure que en una nit com aquella, feia anys, que la riera havia fet de les soves, saltant el marge que l'escanyava i escampant-se per l'horta; fins a filtra-se al mas, per la part del xoll; cosa que va fer que, amb penes i treballs, tinguéssin d'entrar a la casa, els dos porquets que de mica en mica, s'engreixaven a la cort, per por de que s'ofeguessin. L'avi recordava, amb mitja rialla, el trasbals que va representar, per ells, sentir tota la nit, el grunyar dels dos animalons, que enyoraven la brutícia del xoll.

El néguit que aquella rierada, va reportar a tota la gent del mas, no sols per haver de treure el fang de tots el recons, sinó també per la molta feinada que va representar construir la muralla, que hores d'ara, gràcies a ella, la riera es mantenia ben encarrilada i sense cap perill per l'integritat de les terres, la seguretat del mas i sobretot, la dels porquets.

A mi sempre m'havia dat la sensació, de què, quan l'avi explicava alguna cosa del temps passat, sempre hi posava més pa que formatge o bé a l'inrevés, és igual; el cert és que la riera, des del meu record d'infant, sempre l'havia vist de la mateixa manera, més o menys rondinaire, segons les pluges, però amb prou fines si arribava a llepar les primeres pedres d'aquella paret, que segons l'avi, tantes suors els havia costat construir.

Jo m'entretenia removent les vergues, perquè el foc prengué més facilment, mentre la tia, que sornaguerament reia les explicacions de l'avi, acabava de rentar els plats i l'hereu; el seu home; i no cal dir el meu oncle; capcinava a l'altra punta de l'escó, mentre el cigarret, mig apagat, li omplia de cendra la camisa.

Com cada anyada, jo passava les setmanes de vacances, en aquella masia solitaria, a mitja hora, ben bona, del poble més proper.. L'estada en aquella casa m'encantava, no sols pel tracte que rebia dels meus parents, sinó també; i potser especialment; per la transparència del cel, que era una meravella contemplar-lo, quan abans d'anarme'n a dormir i amb l'excusa de fer el riu de consuetud a la riera, l'admirava, sobretot en les nits de poca lluna i pocs núvols. Allà les estrelles no es veien somortes, com les veiem a ciutat; això quan les podem veure. Allà totes espurnejaven lluminosament, cosa que t'encomenava la diafanitat d'una vida sense entrebancs borrascosos. Aquella quietud de l'era; trencada solament pel somiqueix del vent al passar per entre els brins de la pallera; el rac-rac de la granota que d'en tan en tan xipollejava per la riera i el ric-ric dels grillons: aquell conjunt

10140
10140

benestar d'una vida despullada d'enveges i d'egoïsmes.

Aquell vespre, ja m'havia despedit, de les estrelles, del ric-ric dels grillons, del rauçar de la granota i del pi-pi de consuetud. El mal temps seguia i l'aigua queia a la bona de Déu.

L'avi ja havia dit, per enèsima vegada. - Com la ballariem, hores d'ara, si no haguéssim fet la muralla a la riera.

L'oncle, al que la tia havia desvetllat amb un prosaic crit de. -Noi, que no penses en el cavall. Va dir dirigint-se a l'avi. ! La llàstima va ser que no fessiu, també una teulada per tapar el pou. -Què vols més, li contestà el vell, avui no tindràs necessitat de pouar cap galleda d'aigua, que la portadora deu estar ben plena.

- Bé, però el matxo no hi anirà pas sol a beure i jo, pobre de mi, que daré ben xarrupat, va dir l'hereu.

- Aquesta xarrupada, et servirà perquè demà t'hi tombis, quan sigui l'hora de llevarte. I tu també, senyoret, no caldrà que matinis per veure sortir el sol, per l'única cosa que ho podries fer, seria per anar a buscar cargols.

La pluja seguia amb la mateixa força; el foc s'esmoreïa. Amb un -Bonit i bona hora; agafant el llum de ganxo, vaig pujar cap a la meva cambra, mentre l'avi em deïa.-Apa, apa cap a joc que ja és hora.

Desempallegat de la roba, a punt de cotxar-me, vaig obrir la finestra per encarar-me al devassall d'aigua que seguia caient a preu fet. Vaig alçar els ulls al cel, aquell cel que tantes vegades havia admirat ple d'estrelles pampalluguejants; en aquells moments estava completament allisat per la cortina d'aigua que queia. Vaig allargar els braços, amb les mans fent conca, per arreplegar-ne una mica i acostant-t'hi els llavis, vaig xarrupar, amb delícia, aquella aigua tan pura i cristal·lina.

No sé com va ser, però el cert és que em vaig sentir el cor amarat d'una dolcesa desconeguda; una cosa estranya, molt estranya: Talment com si m'hagués empassat una d'aquelles estrelles que tantes vegades m'havien fet l'ullet.